

Міхньова Є.Г.*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ КЛОНУВАННЯ

The article «International legal aspects of regulation cloning» describes the problem of the human cloning. According to the needs of scientific progress this problem should be solved on a legal flat, both at the international and national levels.

The questions of legal fetus status, bioethical cloning aspects, the problem of definition of the parental rights, the acceptance of succession by clone, clone rights and duties at all was discussed at the article. The existing legislation by cloning was also researched, the legal experience of the world countries was compared, positives and negatives of cloning was considered. As a result, the propositions by making changes in legislation were formulated.

Сучасне міжнародне право та юридична наука всі права людини поділяє на 4 групи (покоління).

Зміна статі, трансплантація органів, використання віртуальної реальності, одностатеві шлюби, евтаназія – це перелік основних прав четвертого покоління. Виникнення даного покоління прав людини є ще одним підтвердженням постійного наукового, технічного розвитку людського суспільства. Ці права, викликані науково-технічним прогресом, виникли в зв'язку з розвитком науки та втіленням її розробок в життя. Дане покоління прав людини є закономірним етапом розвитку суспільства.

До четвертого покоління прав належить і право на клонування.

Термін «клон» (klon) в перекладі з грецької мови означає гілочку, пагін, черешок. І вже більше 4 тисяч років людству відомий такий спосіб вегетативного розмноження рослин.

Про безстатеве розмноження, тобто клонування ссавців, стало відомо не так давно.

Народження в 1997 році клону ягнички на ім'я Доллі в Інституті Рослінг у Великобританії в результаті використання донорського ядра клітини молочної залози дорослої вівці стало сенсацією.

А незабаром заговорили про клонування людини.

Щоб врегулювати правові аспекти клонування необхідно розібратися в самій процедурі здійснення технології.

Що необхідно для клонування людини:

- 1) жіноча яйцеклітина, з якої видаляється власне ядро;
- 2) клітина донора, що підлягає клонуванню. Ядро цієї клітини трансплантується в яйцеклітину;
- 3) отриманий у такий спосіб зародок впроваджується в матку сурогатної матері, тобто жінки, яка погодилася виносити цю вагітність.

Народжена у такий спосіб людина і є клоном. Він успадковує в повному обсязі генетичний код донора (генотип). Але справа в тому, що далеко не з першої спроби вдається одержати зародок клону. Наприклад, у випадку з ягничкою Доллі це вийшло з 277 спроби.

*магістр права Міжнародного Соломонового університету Науковий керівник: доц. Вінгловська О.І.

Виходить, заради цього загинуло 276 яйцеклітин. При клонуванні людини передбачається, що таких втрат буде набагато більше.

Професор Ян Вілмут, «батько» клонованої ягнички Доллі, попереджає, що при клонуванні людини «існує ризик, що на пізній стадії вагітності в багатьох випадках відбудеться викидень, або тіти народяться з фізичними дефектами, або мертвими, перш ніж вийде вдалий клон».

Він підрахував, що 50% клонів помирає ще в утробі, ще 20% народжених помре в ранньому дитинстві. З огляду на все це, клонування людей повинне вважатися злочином. На сьогоднішній день так вважають більшість прогресивних вчених усього світу.

Більш того, діти, народжені шляхом таких технологій, після народження можуть зустрітися з багатьма кошмарами, такими як інформаційні перешкоди, різного роду деформації й нестерпний психологічний тиск суспільства.

Штовхнути людство на такий ризик буде найнеетичнішою справою в історії людської медицини. Саме тому в 1997 році ЮНЕСКО прийняла Загальну Декларацію, що забороняє клонування людини й пропонує суворий контроль держави над всіма дослідженнями в цьому напрямку.[1]

Але окрім клонування людини, що в науці називається репродуктивним клонуванням, є і інший вид клонування - терапевтичне, яке дозволяється на законодавчому рівні в деяких країнах світу. Щоб зрозуміти відмінність репродуктивного та терапевтичного клонування розглянемо ці два види:

- репродуктивне клонування є штучним відтворенням у лабораторних умовах генетично точної копії будь-якої живої істоти. Ягня Доллі є прикладом такого клонування великої тварини. У багатьох країнах світу, включаючи Великобританію, репродуктивне клонування людини із метою одержання дітей-клонів забороняється законом;

- терапевтичне клонування («клітинним розмноженням») є тим самим, що й репродуктивне клонування, але з обмеженням до 14 днів терміном росту ембріона. Після 14-денного терміну в ембріональних клітинах починає розвиватися центральна нервова система і конгломерат клітин (ембріон, бластоцист) і його вже варто вважати живою істотою.

Терапевтичним таке клонування називають лише тому, що протягом перших 14 днів формуються ембріональні клітини, здатні надалі перетворюватися в специфічні тканинні клітини окремих органів – серця, нирок, печінки, підшлункової залози та ін. – і використовуватися у медицині для терапії багатьох захворювань. Такі клітини майбутніх органів названі «ембріональними стовбурними клітинами». У Великобританії ученим дозволяється застосовувати терапевтичне клонування і проводити дослідження на стовбурних клітинах у медичних цілях.

Ембріональні стовбурні клітини утворюються в ембріоні (бластоцисті) у перші ж дні розмноження. Вони є родоначальниками клітин майже усіх тканин і органів дорослої людини. Вони відомі ембріологам давно, утім, лише в останні десятиліття були розроблені спеціальні живильні середовища для вирощування з них живих тканин. Це є майбутнє медицини, шлях «запасних частин».

Здатність росту стовбурних клітин просто фантастична: трьохмільйонноклітинний організм новонародженої людини утвориться з однієї єдиної клітини всього за дев'ять місяців.

Але ще більш вражає здатність диференціації: та ж сама стовбурна клітина може перетворюватися в будь-яку клітину будь-якого людського органу, будь то нервова, печінкова, серцева, імунна й т.д. Для медицини це безцінний матеріал.

Це означає, що можна в лабораторних умовах вирощувати попередників найрізноманітніших клітин і потім трансплантувати їх важкохворим людям замість донорських ор-

ганів. Але й у цьому випадку існує ключова морально-етична проблема - статус ембріона. З якого моменту його варто розглядати як істоту, яка має право на життя. Чи правомірна загибель однієї істоти заради життя іншої?[2]

Очевидно, що для широкого застосування нового клінічного методу, а саме методу клонування, необхідне досконале вивчення його впливу і наслідків. Але у випадку зі стовбуровими клітинами цей принцип порушується: з одного боку фахівці з медицини та етики все частіше ставлять під сумнів безпеку для здоров'я при використанні ліній стовбурових клітин; з іншого боку, багато хворих людей, які слідкують за цією проблемою, покладають великі надії на цей потенційно революційний курс лікування. Бажання скоріше отримати реально ефективні технології лікування призвело до того, що клінічне використання стовбурових клітин, значно випереджає фундаментальні розробки по вивченню механізмів їх дії та забезпечення правових, законодавчих і біоетичних засад їх застосування.

Розглянемо саме біоетичний аспект клонування.

Біоетика наполягає на активізації детального вивчення результатів трансплантації стовбурових клітин, механізму їх дії, віддалених наслідків, пошуку методів гарантованого безпечного отримання клітин і їх зберігання. Суттєвими проблемами з точки зору біоетики через недостатнє вивчення клітинної терапії є відсутність стандартизованих маркерів для ідентифікації стовбурових клітин, а також методів тестування самих клітин. Існує ризик зараження клітин і культурального середовища інфекційними агентами, можливість пухлиноутворення з участю стовбурових клітин. На сьогодні дослідження органів і тканин, призначених для трансплантації на відсутність інфікованості збудниками сифілісу, гепатитів В і С, ВІЛ, ЦМВ та умовно-патогенними бактеріями і грибами регламентується нормативними документами МОЗ України. [3]

Одним з центральних питань біоетики є трактування методу трансплантації стовбурових клітин як лікування хворої людини іншим «нереалізованим життям». Але якщо ембріони, які залишаються невикористаними після запліднення *in vitro* можуть бути корисними для збереження здоров'я і життя людей, чи варто засуджувати застосування їх тканин з лікувальною метою? Це питання тісно пов'язане з переконаннями стосовно моменту виникнення життя, оцінки виправданості засобів з моральної точки зору, якими досягається таке лікування. Через протилежність поглядів різні представники громадськості, мабуть, ніколи не досягнуть консенсусу стосовно відповіді на це питання, і навіть регулювання на законодавчому рівні певних положень з цього приводу залишатиме якусь групу населення невдоволеною. Українські дослідники пропонують прислухатися до аргументів професора Больє (Франція): «Розмежування між зародком і дитиною може бути проведене досить умовно. Бо воно стосується таємниці життя. Але нам відомо, що впродовж двох тижнів від моменту запліднення ембріон жодною мірою не може вважатися індивідумом (*individuum* — той, кого не можна розділити), тому що іноді він розділяється з утворенням близнюків. У наших лабораторіях *in vitro* культивуються мільярди клітин, отриманих із клітин людини. У цих клітинах, тих сукупностях, які вони утворюють, втілене людське життя. Однак нікому не прийде в голову говорити про людську істоту. Справжнім предметом поваги повинна бути лише людська особистість».[4]

Ще одна біоетична проблема — застосування стовбурових та фетальних клітин не з метою лікування, а для ревіталізації (від старіння) при якій для підвищення «якості життя» здорових людей використовуються клітини або тканини тварин (наприклад, вівці, свині).[5]

Практичне використання стовбурових клітин пов'язане з ризиком впливу не тільки на самого пацієнта, але і на його спадкові ознаки, які передаються нащадкам. З розвитком методів дослідження геному однією з найважливіших проблем стає гарантія нерозголошення

результатів генетичних тестів з метою запобігання створення генетичної ієрархії і появи генетично «неповноцінних» груп людей. [6]

Застосування ембріональних тканин пов'язане з питанням дозволу на проведення абортів. Не можна допустити, щоб терапія ембріональними тканинами або їх дослідження якимось чином вплинули на частоту абортів і на бажання жінки зробити аборт під впливом матеріальних стимулів або під тиском лікаря. Крім того, треба захистити право ембріона на життя.[7]

При використанні стовбурових клітин, отриманих з ембріональних тканин необхідно враховувати права донора ембріону, самого ембріона, реципієнта і дослідника.

Етичні правила та норми при роботі з ембріональними тканинами людини викладені у методичних рекомендаціях Смикодуба О.І. зі співавторами, 2004. Ними сформульовані вимоги до кожного із учасників дослідження, розроблені основні документи, ведення яких необхідне для роботи у даному напрямку. Методичні рекомендації з проблеми питань етики при роботі з ембріональними тканинами людини підготовлені авторами вперше в Україні.

Однією з основних біоетичних вимог, яка відображає фундаментальний принцип поваги до особи і регулює взаємовідносини «лікар–пацієнт», є інформована згода. Тому жінка–донор до проведення абортів повинна бути повністю проінформована про характер процедури донорства та дати згоду на використання трупа ембріону для біомедичних цілей. Необхідна гарантія безпеки проведення абортів та процедури забору тканин. Процедура отримання тканини не повинна впливати на метод і час проведення абортів. Діагностичні тести на інфекційні та генетичні захворювання жінці–донору можна проводити тільки за її згодою і при відсутності ризику для її здоров'я. Інтереси жінки–донора завжди необхідно ставити вище інтересів використання тканини ембріону. Крім дотримання прав жінки–донора в роботі з ембріональними тканинами важливим принципом є максимальне використання шансу на збереження життя ембріону.

Рішення жінки про донорство ембріона може бути прийнятим тільки після її остаточного рішення про проведення абортів. Можливе використання ембріону ні в якій мірі не повинно впливати на прийняття жінкою рішення про проведення абортів. Неприпустима матеріальна або будь-яка інша мотивація донора до проведення абортів або отримання дозволу на використання ембріону. Оплата за надання ембріону, компенсація за проведення операції абортів або її виконання на пільгових умовах теж вважаються матеріальними стимулами. Для виключення можливості мотивації донора неприпустимо представлення донору інформації про реципієнта або дослідника, який використовує ембріональну тканину, а, відповідно, реципієнт і дослідник не мають права знати, хто є донором тканини. Із цих самих міркувань неприпустима трансплантація донорської тканини родичу донора. Гарантію анонімності донора та реципієнта може забезпечити тільки роз'єднання всіх етапів роботи з ембріональними тканинами — від їх отримання до трансплантації.

Джерелом ембріональної тканини людини можуть бути тільки трупні тканини, які отримані в результаті планового легального абортів. Смерть неушкодженого ембріону визначається відсутністю дихання та серцебиття. Забороняється використання живих ембріонів для наукових, діагностичних, терапевтичних, індустріальних або комерційних цілей. Неприпустиме також штучне підтримання життя ембріону, отриманого внаслідок абортів з метою отримання ембріональних тканин кращої якості або в більшому об'ємі. Забороняється використання ембріонального матеріалу для репродуктивного клонування людських істот.

Всі учасники процесу отримання та використання ембріональних тканин повинні бути повністю ознайомлені з характером процедур, які використовуються в даному про-

цесі, обізнані у своїх правах, а також можливих наслідках. Неприпустимо розголошення інформації особистого характеру про учасників дослідження, що пов'язано не тільки зі збереженням лікарської таємниці, але і виключає можливість контакту донору з реципієнтом або дослідником.[8]

Широкі контакти з міжнародними і громадськими організаціями, з правовими комітетами і організаціями, які захищають права людини, дозволили віднести Україну до однієї з найбільш розвинутих у біоетичному плані держав. Активність України з впровадження біоетичних принципів була позитивно оцінена академією "PROVITA" в Ватикані, де існує перший у світі інститут з біоетики.[9]

Технологія клонування людини як вид штучного розмноження може призвести до зміни суспільної свідомості, виникнення ряду соціальних проблем і протиріч, правових колізій. Взаємовідносини між людьми і клонами, права й обов'язки клонованого щодо своїх клонів і навпаки — все це непрості проблеми. Ким будуть клони у власному сприйнятті і як ставитимуться до них інші? Чи не стануть клони людьми нижчого гатунку? Чи можна вважати клонованого та його клони сім'єю? Які будуть взаємини між клоном і матір'ю, між матір'ю і клонованим, між матерями клонів? Чи зобов'язаний клонований утримувати свої клони і чи матимуть вони право на спадщину?

Оскільки в процесі клонування беруть участь три особи: донор клітини, донор яйцеклітини і сурогатна мати, серйозною проблемою стане також ідентифікація батьківства. Добре, якщо клітина береться від чоловіка (тоді ясно, хто батько), але можна клонувати і жіночу клітину. Що ж до самого клонування, то фактично воно підпадає під класифікацію біологічної технології, тобто може бути запатентоване (це — сфера закону про охорону інтелектуальної власності). [10]

Усі ці правові колізії можуть викликати серйозні зміни у конституційному, цивільному, сімейному та інших галузях права. Яким буде статус штучного методу відтворення? Чи не виявиться, що індивіди, отримані (народжені) у такий спосіб, обмежені в особистих і політичних правах? Чи не призведе технологія клонування людини до появи нових прав, скажімо, права на «безстатеве розмноження»?

У зв'язку із потенційно можливою перспективою клонування людини окрім етичних і моральних аспектів проблеми виникає питання юридичного статусу клона. Деякі дослідники даного питання пропонують вважати, що клон повинен мати весь спектр прав і обов'язків, котрі може мати звичайна людина, без жодних обмежень. Тобто, він не може бути використаний у якості раба або з метою отримання органів для трансплантації. Також, як ідентичні близнята, клон і донор ДНК матимуть різні відбитки пальців.

Будь-якій людині автоматично надається право власності на його генетичний код і право ним розпоряджатися на власний розсуд; код повинен залишатися під його контролем. Погане поводження із будь-якими людськими істотами є злочином. Людина має право визначати за власною волею, чи хоче вона дозволити клонувати себе після смерті, і за яких умов, а також заборонити клонування уже померлих.

Клонування людини повинно здійснюватися за наявності добровільної згоди власника ДНК, який досяг 18-річного віку. Жінка, яка виношуватиме клона, повинна бути дієздатною та діяти із власної волі, без примусу. Вчені посилаються на те, що ми повинні заборонити вирощування людського плоду поза меж тіла жінки, наприклад, у лабораторних апаратах.

В основі клонування лежить мітоз – пряме ділення клітини, при якому генетична інформація розподіляється порівну.

Таким чином клон є генетичною копією оригіналу. Теоретично клон-людина є ідентичним близнюком чи копією іншої людини. Якщо врахувати особливість людського організму змінювати свій генетичний код під впливом часу і різноманітних чинників, та за

будь-яких обставин, клон є не абсолютною копією, а лише максимально наближеним до оригіналу повторенням. До речі, цей біологічний феномен виключає можливість негативних наслідків через однаковість генетичної інформації серед людей.

До заборони репродуктивного клонування людини, тобто отримання його генетичних копій, закликають Загальна Декларація ООН з геному людини та прав людини, Додатковий протокол про заборону клонування людини до Конвенції Ради Європи про права людини та біомедицину, Хартія Європейського Союзу про основні права.

Близько 27 країн Європи підписали Додатковий протокол про заборону клонування людини до Конвенції Ради Європи «Про права людини та біомедицину» 1997 року. У Преамбулі Додаткового протоколу відзначається, що «інструменталізація людських істот шляхом навмисного створення генетично ідентичних людських істот є несумісною із гідністю людини і, таким чином, становить зловживання біологією та медициною». У той же час недоліком Додаткового протоколу є те, що він не розрізняє репродуктивне та терапевтичне клонування. Вже у підписаній у 2000 році у Ніцці Хартії Європейського Союзу про основні права встановлюється заборона лише на репродуктивне клонування, а терапевтичне клонування не забороняється.

Останнім часом у ряді міжнародних організацій предметом спеціального розгляду стають питання захисту людської особистості в умовах прогресу біології, медицини, особливо в результаті бурхливих успіхів генної інженерії та біотехнології. Питання про захист особистості, фізичної та інтелектуальної недоторканності людини в умовах прогресу біології, медицини і біохімії неодноразово було предметом спеціального розгляду у доповідях Генерального секретаря ООН.[11]

У 2005 році була прийнята Декларація ООН з Клонування Людини, у підтримку якої проголосувало 85 держав з 192. 50 держав-членів ввели на національному рівні заборону на клонування людини, виробництво ж клонів не регламентовано в жодній країні світу. В даній Декларації проголошується наступне:

- необхідність прийняття усіх можливих заходів для захисту людського життя в процесі застосування біологічних наук;
- заборона усіх форм клонування людини в тій мірі, в якій вони несумісні з людською гідністю та захистом людського життя (авт. - Доволі нечітке формулювання меж заборони);
- прийняти заходи, необхідні для заборони використання методів генної інженерії, які можуть суперечити людській гідності;
- прийняти заходи для запобігання експлуатації жінок в процесі застосування біологічних наук;
- заклик якомога швидше прийняти та втілити національні закони для забезпечення вищеперерахованих пунктів;
- заклик до держав-членів при фінансуванні медичних досліджень, включаючи біологічні науки, враховуючи невідкладні глобальні проблеми, такі як ВІЛ/СНІД, туберкульоз і малярія, які торкаються держав, що знаходяться в процесі розвитку.

Але відомий і такий факт: у 2008 році влада Австралії вперше видала ліцензію на клонування людського ембріону місцевій фірмі, яка спеціалізується на штучному заплідненні.

Необхідно відмітити, що медики отримали право лише на роботу з ембріонами, але їм до сих пір заборонено законом вводити клоновані ембріони в матку. Контролювати діяльність вчених буде Рада Австралії з питань охорони здоров'я та питань медичних досліджень (за матеріалами Першого каналу) .

Щодо національного законодавства, головним і найбільш загальним документом, який регулює суспільні відносини у галузі охорони здоров'я є «Основи законодавства України

про охорону здоров'я». Загальне відображення у «Основах законодавства України про охорону здоров'я» знаходять і питання застосування стовбурових клітин. Зокрема, ст. 29 забороняє медичне втручання, яке може викликати розлад генетичного апарату людини. У ст. 47 зазначається, що застосування методу пересадки від донора до реципієнта анатомічних матеріалів здійснюється за умови, якщо використання інших засобів і методів для підтримання життя або покращання здоров'я не дає бажаних результатів, а завдана при цьому шкода донору є меншою, ніж та, що загрожувала реципієнту. Дуже цікаве положення викладене у ст.44, яке дозволяє лікарю застосувати нові, науково обгрунтовані, але ще не допущені до загального застосування методи діагностики, профілактики, лікування та лікарські засоби (в інтересах вилікування хворого та за його згодою).

Відповідно до цього закону, приймаються інші акти законодавства, які більш конкретно визначають правові аспекти застосування стовбурових клітин.

Одним з таких документів є Закон України "Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині".

Законом дається визначення основних термінів, які використовуються у трансплантології для чіткого і однозначного розуміння головних понять, які він регулює. Так, з точки зору законодавства, анатомічні матеріали — це органи, тканини, анатомічні утворення, клітини людини або тварини; фетальні матеріали — анатомічні матеріали мертвого ембріона (плода) людини.

Згідно з цим законом, фетальні матеріали для трансплантації можуть надавати акредитовані в установленому порядку заклади охорони здоров'я, які проводять операції штучного переривання вагітності (аборти) з дотриманням умов та порядку проведення таких операцій, встановлених законодавством України. Фетальні матеріали для трансплантації надаються за згодою жінки, яка прийняла остаточне рішення щодо штучного переривання вагітності (аборту), та за умови збереження конфіденційності відомостей про неї.

Відповідно до ст. 3 та ст. 8 цього закону діяльність пов'язану зі взяттям, зберіганням, перевезенням органів й інших анатомічних матеріалів людини та їх трансплантацією мають право здійснювати лише акредитовані в установленому законодавством України порядку державні та комунальні заклади охорони здоров'я і державні наукові установи за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України. Більшість суб'єктів господарювання, які до моменту прийняття цього закону займалися виготовленням клітинних суспензій та лікуванням людей з їх використанням, не ввійшли до переліку, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2000 р. №695, та були змушені шукати інші шляхи для продовження своєї діяльності.[12]

У «Переліку анатомічних утворень, тканин, їх компонентів та фрагментів і фетальних матеріалів, дозволених до вилучення у донора — трупа і мертвого плоду людини» зазначаються фетальні матеріали після штучних абортів та пологів, які можуть бути використані для трансплантації. До них відносять: амніотичну оболонку, пуповину, плаценту, фетальні клітини.

Виходячи з необхідності правового врегулювання питання клонування, Верховною Радою було прийнято розроблений Міністерством охорони здоров'я Проект Закону «Про заборону репродуктивного клонування», який, пройшовши певну процедуру, діє як закон. Даний Закон вводить заборону репродуктивного клонування людини в Україні, він передбачає введення заборони лише на репродуктивне клонування і не стосується терапевтичного клонування, яке є предметом подальших наукових і громадських дискусій із наступним визначенням його правового статусу. Окрім того, даним законом забороняється ввезення на територію України та вивезення з її території клонованих ембріонів людини. Прийнятий Закон спрямований на забезпечення безпеки суспільства від можливих негативних наслідків здійснення репродуктивного клонування людини.

Прихильники клонування людини вважають, що при розумному законодавчому регулюванні, переваги клонування перевищили б його недоліки. Клонування може вирішити проблему дітонародження в безплідних пар, а найголовніше, що їх надихає, це те, що можна поліпшити людське суспільство клонами видатних людей, таких як Ньютон, Ейнштейн, Рузвельт, Черчілль, Наполеон, видатними спортсменами, художниками і артистами. Вони цілком припускають клонування із тканин давно померлих людей.

Утім клони геніїв, можливо, і не стануть геніями через те, що їх спадковість спрацювала у той час, коли для цього виникли відповідні передумови. Шанс на прояв «геніальності» дає мізерний відсоток вірогідності повторення такого випадку за нових історичних умов, оскільки особистість істотним чином формує оточуюче середовище. Навіть близнюки мають 70-відсоткову кореляцію в інтелекті і 50-відсоткову кореляцію у рисах характеру, хоча вони розвиваються в цілому, за ідентичних умов.

Нинішня технологія клонування є недосконалою, ефективність клонування Доллі склала 0,1%; дослідження хромосом вівці засвідчують, що згідно з інформацією у хромосомах її вік – 9 років, хоча реально лише 3 роки. У зв'язку із недосконалістю технології існує надзвичайно високий ризик для здоров'я жінок – потенційних учасниць неконтрольованих експериментів.

Заборона клонування набуває все більшого поширення у різних країнах. Ті або інші форми заборони клонування застосовують Німеччина, Іспанія, Данія, Великобританія, Італія, Франція, Швейцарія, Нідерланди, Бельгія, Словаччина, Швеція, а також Японія та інші країни світу.

Клонування людини є новим і, водночас, недослідженим правовим полем, що вимагає законодавчого регулювання для запобігання зловживань. Нижче можна навести деякі пропозиції, врахування котрих у законах, на мою думку, відповідало б суспільним потребам:

1. Клони людей повинні офіційно мати ті ж самі юридичні права і відповідальність, що і будь-яка інша людська істота. У людей не буде права тримати людського клону «у винному льосі» для запасних частин свого тіла. Погане ставлення до будь-яких людських істот є злочином безвідносно до близькості їх генетичного коду.

2. Людина не повинна клонуватися без її письмової згоди. Будь-якій людині автоматично надається право власності на її генетичний код і право ним розпоряджатися на свій власний розсуд; код повинен залишатися під її контролем. Людині повинно бути дозволено визначати свою долю: чи хоче вона клонувати себе після смерті, і за яких умов. Заборонити клонування неповнолітніх, оскільки вони ще не досягли зрілості щодо прийняття такого роду рішення.

3. Клони людини повинні виношуватися і народжуватися тільки дорослою жінкою, що діє за власною волею, без примусу. Вирощування людського плоду поза тілом жінки, наприклад, у лабораторних апаратах, має бути забороненим. У даний момент не існує технології для штучного вирощування плоду.

4. Існує причина думати, що схильність до жорстокості й убивства генетично визначаються. Клонування засуджених убивць та інших жорстоких злочинців доцільно заборонити. У світі достатньо злочинців і без штучного їхнього створення. Заборона безсумнівно повинна поширюватися на відомих масових убивць минулого.

Проблема клонування людини має не тільки технологічні і моральні аспекти. Її необхідно розглядати ширше, у контексті прогресу науки, можливості і необхідності його регламентації, у тому числі і правової, а також етичного аспекту будь-якої дослідницької роботи. Причому йдеться про правову регламентацію клонування людини на національному і міжнародному рівнях. Це той випадок, коли правовий вплив має застережний ха-

рактир і дає змогу простежити за виникненням і розвитком нової галузі правового регулювання.

Отже, опозиція клонуванню людини не ґрунтується на усталених моральних принципах. Обвинувачення у дублюванні ролі Бога є неясною, але постійно повторюваною критикою. Ми її чуємо щораз, коли у медицині з'являється нове серйозне досягнення. У свій час контролювання народжуваності за допомогою протизаплідних засобів, запліднення у пробірці і пересадження серця критикувалися на тих самих підставах. Бог часто робить чудові речі, котрі нам варто намагатися повторити. Якщо дублювання ролі Бога при клонуванні людини може мати погані наслідки, критики мають точно визначити, що вони мають на увазі.[13]

Кожне явище, яке виникає у суспільстві породжує відносини, які потребують свого чіткого правового регулювання. Так само і таке досягнення біомедицини, як клонування, породило багато питань, вирішення яких повинно бути втілено і регламентовано за допомогою правових норм.

Список використаних джерел:

1. Иойрыш А. И., Красовский О. А. Правовые аспекты генной инженерии // Государство и право. — 1997. — № 3. — С. 112—116.
2. Див.: Этико-правовые аспекты проекта «Геном человека» (Международные документы и материалы). — М.: Российский национальный комитет по биоэтике РАН, 1998. — 190 с.
3. Висеканцев І. П., Рязанцев В. В., Мікулінський Ю. Є., Чеканова В. В., Кошій С. В., Петренко Т. П., Кудокоцева О. В. Досвід дослідження препаратів ембріофетоплацентарного комплексу на стерильність. // Трансплантологія. - 2003. - Т. 4, №1, - С. 10-11.
4. Резніков О. Г. Етичні аспекти терапевтичного застосування стовбурових клітин в Україні. // Трансплантологія. - 2004. - Т. 5, № 1, - С. 8-12.
5. Перепелюк М. М., Дубініна В. Г., Четверіков С. Г. Етико-моральні проблеми трансплантації стовбурових клітин та їх похідних. // Тези доповідей Другого національного конгресу з біоетики. - Київ, 2004. - С. 228-229.
6. Турчин І. С., Ларін О. С., Дроздович І. І., Сидоренко Л. М. Трансплантація клітин та тканин в Україні. // Трансплантологія. - 2003. - Т. 4, №1, - С. 190-192.
7. Смикодуб А. И. Этические вопросы биомедицинских исследований и опыт их решения при работе с эмбриональными тканями человека // Медичний всесвіт. -2002. - № 1-2. - С. 38-43.
8. Етичні питання та норми при роботі з ембріональними тканинами людини: Методичні рекомендації. / Смикодуб О. І., Архіпенко І. В., Бушнева В. О., Демчук М. П. та ін. - Київ, 2004. - 20 с.
9. Кундиев Ю. И. Состояние биоэтики в Украине. // Медичний всесвіт. -2002. - Т.2, № 1-2, - С. 32-37.
10. Иойрыш А. И. Правовые и этические проблемы клонирования человека // Государство и право.— 1998. — № 11. — С. 87—93
11. Див.: U.N. Doc. E/CN.4/1028/Add.2:12 Mar. 1970; E/CN.4/1028/Add.5; Sept 1970; E/CN.4/1028/Add.6; 29 Dec. 1970.
12. Мазур Н. А. Про правові підстави реєстрації клітинної суспензії як імунобіологічного препарату. // Трансплантологія. - 2004. - Т. 5, № 1, - С. 13-15.
13. Короткий Т. Р. Международно-правовые аспекты клонирования человека / Киселев Н. Н., Короткий Т. Р., Кравченко А. Н. и др. Социально-правовые аспекты клонирования человека. — Одесса: ЛАТСТАР, 2001. — С. 139—164.